

локна и его качества, а также устойчивости к полеганию и основным болезням. В то же время малоисследованными оставались вопросы повышения семенной продуктивности сортов льна-долгунца. В статье представлены результаты скрещивания сортов *Linum usitatissimum* на повышение семенной продуктивности. Раскрываются особенности наследуемости признака массы семян гибридами льна-долгунца F_1 и подается информация о степени доминирования и семенной продуктивности гибридов.

Ключевые слова: лен, гибрид, наследуемость, степень доминирования, масса семян, семенная продуктивность, гетерозис.

HERITABILITY OF SEED PRODUCTIVITY TRAIT OF FLAX HYBRIDS F_1 AS A RESULT OF INTERVARIETAL CROSSINGS

R. S. Bodian, I. V. Vereshchahin

The selective breeding of aimed at resolving the issues of raising the content of fiber, its quality, and resistance to lodging and principal diseases. At the same time, the matters as for raising the seed productivity of the varieties of flax have remained scantily investigated. The article presents the results of crossing varieties of different types of *Linum usitatissimum* for raising the seed productivity. The peculiarities of inheritance of the trait of seeds weight by flax hybrids F_1 and the information on the degree of domination and seed productivity of hybrids are provided.

Keywords: flax, hybrid, inheritance, degree of domination, seeds weight, seed productivity, heterosis.

УДК 631.53.02:346.7

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАСІННИЦЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ВИЗНАЧЕНЬ В СУЧАСНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

С. І. Бердін, к.с.-г.н., доцент,

О. М. Ткаченко, ст. викладач

Сумський національний аграрний університет

У статті детально розглянуті і проаналізовані зміни внесені до термінології в новій редакції Закону України "Про насіння і садивний матеріал", яка набуває чинності з 1 липня 2016 року в зв'язку зі змінами в законодавстві України, визначених Законом "Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення законодавства України у сфері насінництва та розсадництва у відповідність з європейськими та міжнародними нормами і стандартами" від 8 грудня 2015 р. №864-VIII. У новій редакції зазнали зміни 21 термін, нове визначення отримали 6 термінів, виключено – 10, введено нових – 11.

Ключові слова: законодавство, насінництво, термінологія, Організації економічного співробітництва та розвитку, Міжнародна асоціація з контролю за якістю насіння

Постановка проблеми. Насінництво є стратегічною галуззю рослинництва, декоративного квітникарства та лісництва. Саме тому ця галузь регламентується низкою законодавчих актів, основними із яких є Закони України "Про насіння і садивний матеріал" та "Про охорону прав на сорти рослин" [1, 2].

Аналіз останніх тенденцій та публікацій. Європейська інтеграція України та структурні зміни на ринку земельних відносин у країні призводять до внесення суттєвих змін до чинного законодавства. Так до Закону України "Про насіння і садивний матеріал", який прийнятий у 2002 році були внесені зміни Законами № 2505-IV від 25.03.2005 [2], № 1759-VI від 15.12.2009 [3], нової редакцією Закону № 5397-VI від 02.10.2012 [4], а також змінами до нової редакції Закону (Законом № 864-VIII від 08.12.2015) [5]. Однак, у пресі та на семінарах [6, 7] присвячених перспективам розвитку галузі насінництва після прийняття нової редакції Закону постійно йшли дискусії, основний зміст, яких зводився до:

а) недоцільності державного регулювання в галузі насінництва;

б) захисту прав власників насіння.

До першої групи виступаючих в основному можна віднести представників крупних аграрних компаній та холдингів [8]. До другої – провідних академічних закладів, котрі займаються селекційно-насінницькою діяльністю селекційні центри [9]. Обговорення справедливості викладок прибічників тієї чи іншої концепції і наслідків упровадження інших підходів до ведення насінництва не є метою цієї статті. В результаті зазначених був прийнятий Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення законодавства України у сфері насінництва та розсадництва у відповідність з європейськими та міжнародними нормами і стандартами" [10]. Згідно вищезазначеному Закону були внесені поправки у вигляді нових редакцій двадцяти чотирьох з двадцяти дев'яти статей, тобто - це нова редакція Закону, яка набуває чинності у червні 2016 року.

Мета досліджень. Розглянувши внесені зміни, можна сказати про докорінні зміни, щодо відносин у насінництві. Значних змін зазнала термінологія, яка визначається Законом України "Про насіння і садивний матеріал". Саме питанню порівняння термінології, її якісних змін у законо-

давстві України і присвячено наше дослідження.

Методи досліджень. Основним методом досліджень виступав метод теоретичного аналізу оснований на розгляді літературних джерел та основних положень агрономічної практики.

Аналіз матеріалів та обговорення. У попередній, нині діючій редакції, в статті 1 було наведено 57 термінів. У новій редакції кількість термінів 58 та один термін, а саме "атестат про акредитацію", з відсиланням до Закону України "Про акредитацію органів з оцінки відповідності"[10]. Тобто, значної зміни в кількості термінів в новій редакції не відбулося. В подальшому для проведення аналізу необхідно було згрупувати терміни залежно від змін, які були внесені в новій редакції. Найбільш доцільним, з нашої точки зору, в угрупованні термінів був наступний підхід:

1. Терміни, що не зазнали змін.
2. Терміни, що зазнали виключення частини тексту.
3. Терміни, що зазнали зміни частини тексту (уточнення термінів).
4. Нове визначення існуючих термінів.
5. Виключення діючих термінів.
6. Введення нових термінів.

Пристаючи до характеристики внесених поправок щодо термінології, зазначимо, що до групи незазнавших змін відносяться 16 наступних термінів: садивний матеріал, первинні ланки насінництва, первинні ланки розсадництва, категорії насіння і садивного матеріалу, добазове насіння, вихідний садивний матеріал багаторічних рослин, базовий садивний матеріал багаторічних рослин, сертифікований садивний матеріал багаторічних рослин, сортові якості насіння і садивного матеріалу, розсадники розмноження, оновлення насіння і садивного матеріалу, сільськогосподарські рослини, багаторічні рослини, лісові рослини, декоративні рослини, лісонасіннева база.

Нажаль і у новій редакції термін "первинні ланки насінництва (розсадництва)" визначається як і раніше: "посіви (насадження) розсадників добору і розмноження визнаного сорту добазового насіння". Це викликає ряд питань, наприклад, а ділянки насінництва, що відносяться до базового насіння, це які? Проблема визвана тим, що теоретично підлаштовуючись під західні схеми ведення насінництва, на які мають трьохступеневу систему насінництва, на жаль маємо в літературних джерелах так назване "вторинне насінництво", що справді є внутрішньогосподарським насінництвом. Якщо на законодавчому рівні розділити суб'єкти на такі, що мають окреме право на виробництво й реалізацію кожної категорії насіння, то це і призведе до трьохступеневої системи насінництва. Лише у цьому випадку можна

переходити до зазначеної термінології. На сьогодні визначення "первинні ланки насінництва" бажано б було викласти у такій редакції "посіви (насадження) розсадників добору і розмноження визнаного сорту добазового і базового насіння, які вирощуються для отримання елітного насіння". Зрозуміло, що після такої поправки виникне необхідність введення терміну "еліта"

Розглянувши таблицю виключень тексту із пояснення терміну бачимо, що таких термінів одинадцять (табл. 1). Більшість із них пов'язані із виключенням поняття сертифікація та державного контролю із термінів "насінництво" та "розсадництво". Можливо, за думкою авторів поправки, "розмноження і виробництво насіння" обов'язково включає поняття "сертифікації", оскільки в тексті Закону в новій редакції відводиться більше місця процедурі сертифікації, ніж в існуючій редакції. Вилучені поняття пов'язані із фітосанітарним станом посівів, однак в терміні "товарні якості садивного матеріалу" навпаки уточнюється "у тому числі санітарного стану". Із більш значних виключень, що визивають ряд запитань, це виключення арбітражного визначення *сортних якостей насіння* та заміна в терміні "система насінництва та розсадництва" переліку рослин на сорти. Перше викликає нерозуміння того, яким чином можна виконувати Закон України "Про охорону прав на сорти рослин". Друге звужує систему насінництва декоративних і лісових культур.

До групи термінів, що зазнали редакційних правок, відносяться наступні десять термінів: некондиційне насіння, базове насіння, сертифіковане насіння, розсадники добору, кондиційне насіння, державний контроль, насінневий контроль, лікарські рослини, сертифікат на насіння, сертифікат на садивний матеріал.

Нажаль уточнення, які розробили автори, не дали чіткого визначення базовому та сертифікованому насінню. Як і раніше "базове насіння - генерації насіння, отримані від послідовного розмноження добазового насіння", а "добазове насіння - насіння первинних ланок насінництва, що використовують для подальшого його розмноження і отримання базового насіння". Тобто з'являється циклічне посилання базового та добазового насіння одне на одне. Якщо б у терміні "базове насіння" було б зазначено, що це насіння отримане з розсадників розмноження еліти, на яке розповсюджуються вимоги щодо сортних та посівних якостей еліти, було б зрозуміло, що "добазове насіння", це таке, з якого отримують майбутню еліту. Щодо терміну "сертифіковане насіння", доступнішим було б визначення сертифікованого насіння, як насіння, що використовується для внутрішньогосподарського насінництва і є результатом репродукування елітного насіння.

**Виключення, які зазнали існуючі терміни, відносно нової редакції
Закону України "Про насіння і садивний матеріал"**

№ п/п	Існуючий термін	Нова редакція терміну
1.	насінництво - галузь рослинництва, що забезпечує виробництво насіння і садивного матеріалу сортів культурних рослин, сертифікацію та здійснення державного контролю у процесі його обігу	насінництво - галузь рослинництва, що забезпечує розмноження та виробництво насіння і садивного матеріалу сортів рослин
2.	розсадництво - галузь рослинництва, що забезпечує виробництво, створення маточних насаджень, сертифікацію, здійснення державного контролю у процесі обігу садивного матеріалу	розсадництво - галузь рослинництва, що забезпечує виробництво, створення маточних насаджень
3.	категорія насіння і садивного матеріалу - належність визнаного насіння і садивного матеріалу до певного етапу відтворення сорту та фітосанітарного стану.	категорія насіння і садивного матеріалу - насіння і садивний матеріал, отримані на певному етапі відтворення сорту.
4.	До насіння категорій добазове, базове і сертифіковане належить садивний матеріал картоплі та лікарських культур з урахуванням особливостей їх розмноження	До насіння категорій добазове, базове і сертифіковане належать насіннева картопля та лікарські рослини
5.	До садивного матеріалу категорій вихідний, базовий, сертифікований належать також виноград, хміль, плодови, ягідні, горіхоплідні, малопоширені, декоративні та лісові рослини з урахуванням особливостей їх розмноження	До садивного матеріалу категорій вихідний, базовий, сертифікований належать виноград, хміль, плодови, ягідні, горіхоплідні, малопоширені, декоративні та лісові рослини
6.	посівні якості насіння - сукупність показників якості насіння, що характеризують його придатність до сівби (садіння)	посівні якості насіння - сукупність показників, що характеризують придатність насіння до сівби
7.	система насінництва та розсадництва - комплекс взаємопов'язаних організаційних, наукових і агротехнічних заходів, спрямованих на забезпечення виробництва, реалізації та використання насіння і садивного матеріалу сільськогосподарських, лісових, декоративних та лікарських рослин	система насінництва та розсадництва - комплекс взаємопов'язаних організаційних, наукових і агротехнологічних заходів, спрямованих на забезпечення виробництва, реалізації та використання насіння і садивного матеріалу сортів рослин
8.	Державний реєстр виробників насіння і садивного матеріалу - перелік суб'єктів насінництва та розсадництва, яким надано право виробляти та реалізувати насіння та/або садивний матеріал	Державний реєстр суб'єктів насінництва та розсадництва (далі - Реєстр суб'єктів насінництва та розсадництва) - перелік суб'єктів насінництва та розсадництва, які виробляють насіння та/або садивний матеріал для реалізації відповідно до вимог цього Закону
9.	державний резервний насінневий фонд - запас базового та сертифікованого насіння, що використовується за рішенням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну аграрну політику	державний резервний насінневий фонд - запас базового та сертифікованого насіння
10.	сертифікація насіння і садивного матеріалу - комплекс заходів контролю на всіх етапах розмноження насіння і садивного матеріалу , спрямованих на визначення їх сортових та посівних якостей	сертифікація насіння і садивного матеріалу - комплекс заходів, спрямованих на визначення сортових і посівних якостей насіння та сортових і товарних якостей садивного матеріалу з метою документального підтвердження відповідності вимогам законодавства у сфері насінництва та розсадництва
11.	арбітражне (експертне) визначення сорткових та посівних якостей насіння і садивного матеріалу - процедура, яка проводиться методом польового інспектування, ділянкового і лабораторного сортового контролю та методом аналізу проб, відібраних від партії насіння та/або садивного матеріалу, і встановлює відповідність сорткових та посівних якостей насіння і садивного матеріалу вимогам нормативних документів у сфері насінництва та розсадництва	арбітражне (експертне) визначення посівних якостей насіння і товарних якостей садивного матеріалу - процедура, що проводиться шляхом аналізу проб, відібраних від партії насіння та/або садивного матеріалу, і встановлює відповідність посівних якостей насіння і товарних якостей садивного матеріалу вимогам законодавства у сфері насінництва та розсадництва

Окрім вищезазначених термінів в Законі є два які мають, як виключення, так і уточнення. В терміні "товарні якості садивного матеріалу"

виключено "встановлених нормативними документами" та включено "у тому числі санітарного стану". Поправки зрозумілі. У покупців насіння

давно накопичились претензії до скритої інфекції насіння, також існують проблеми з відповідністю нормативних документів до діючого Закону. Поправки внесені до терміну "сортовий контроль" не

несуть суттєвих змін. Лише виникає питання щодо виключення поняття "типовість".

В результаті внесення поправок в Закон шість термінів набули нове визначення (табл. 2).

Таблиця 2.

Нові визначення існуючих термінів в новій редакції Закону

№ п/п	Існуючий термін	Нова редакція терміну
1.	насіння - генеративні і вегетативні органи рослин, що використовуються для їх відтворення	насіння - рослинний матеріал, що використовується для сівби, включаючи власне насіння (насінину), плоди, супліддя
2.	пакування - процес розкладання (фасування) відповідної маси насіння у тару (пакування)	пакування - процес затарювання (фасування) певної маси насіння або кількості садивного матеріалу в упаковку (контейнер)
3.	Реєстр сортів рослин України (Реєстр сортів) - Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні	Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні (далі - Реєстр сортів рослин України) - офіційний перелік сортів рослин, придатних для поширення в Україні
	інспектування - складське, лабораторне оцінювання стану та сортової чистоти (типовості) насінневих посівів, багаторічних насаджень, насіння і садивного матеріалу	польове оцінювання - оцінювання стану та сортових якостей насінневих посівів, багаторічних насаджень, насіння і садивного матеріалу
	маркування садивного матеріалу - етикетка із зазначенням реквізитів виробника, культури, сорту, підщепи, віку, категорії і товарної якості рослин	етикетка - ярлик, виготовлений із спеціального паперу чи іншого матеріалу і призначений для маркування насіння, який закріплюється ззовні та, за бажанням виробника, вкладається всередину упаковки (контейнера) маркування - нанесення на етикетку інформації про назву ботанічного таксону, сорт, номер партії, категорію, генерацію, рік та місяць пакування, а також іншої інформації згідно з вимогами законодавства у сфері насінництва та розсадництва
	ділянковий та лабораторний сортовий контроль - визначення сортової чистоти (типовості), ступеня чоловічої стерильності у стерильних аналогів сортів, ліній та простих міжлінійних гібридів, а також встановлення відповідності контрольної проби насіння стандартному зразку, що проводиться шляхом висіву насіння на ділянках з наступною оцінкою рослин	ділянковий (грунтовий) сортовий контроль - оцінювання відповідності рослин, отриманих від насіння контрольної проби, рослинам, отриманим від насіння стандартного зразка, або офіційному опису сорту лабораторний сортовий контроль - встановлення належності вегетативних та генеративних органів рослин до відповідного сорту

В новій редакції ці терміни набули більшої виразності та чіткості, за що слід подякувати авторам поправок.

Під час роботи над новою редакцією були виключені наступні терміни: об'єкти насінництва та розсадництва, фітосанітарний контроль, базове маточне насадження, базовий розсадник, партія насіння і садивного матеріалу, сортова чистота (типовість), пакування, садивний матеріал (in vitro), культура меристем (in vitro), атестація суб'єктів насінництва та розсадництва. Як бачимо, таких термінів десять. Зрозуміло виключення деяких термінів. Так, наприклад, об'єкти насінництва розшифровуються окремою статтею Закону. Відносно терміну "фітосанітарний контроль" автори вважали, що цей термін закріплений в Законах України, які відносяться до захисту рослин, на жаль пошук по термінам в законодавчій базі Верховної Ради України "фітосанітарний контроль" зустрічається лише в угоді між Кабінетом Міністрів України та Урядом Китайської Народної Республіки про співробітництво в галузі захисту та карантину рослин [].

Виключення терміну "сортова чистота" пов'язане з тим, що даний термін не зустрічається в тексті Закону. "Атестація суб'єктів насінництва та розсадництва" виключена у зв'язку із змінною процедури включення суб'єктів до Реєстру. Інші терміни виключені в зв'язку із більш широким трактуванням терміну "садивний матеріал".

До останньої групи термінів, нововведених, відносяться одинадцять нових визначень. Ряд з них, а саме: насінневі схеми ОЕСР, сертифікат ОЕСР, сертифікат ISTA, перелік сортів рослин ОЕСР, введені в відповідності до суті Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення законодавства України у сфері насінництва та розсадництва у відповідність з європейськими та міжнародними нормами і стандартами". Інші терміни (аудитор із сертифікації, органи з оцінки відповідності, уповноваження) пов'язані із змінами, які внесені до **статті 12 Закону** "Право на виробництво та реалізацію насіння і садивного матеріалу". Потреба введення термінів "проба" та "контрольна проба" виникає із-за посилання на цей термін в **статтях**

17 та 28. Введення термінів "генерація насіння" та "реалізація насіння або садивного матеріалу", з нашої точки зору є не тільки доцільним, але і запізним.

Висновки. Таким чином, розглянувши зміни до термінології, яка наведена в новій ре-

дакції Закону України "Про насіння і садивний матеріал", слід зазначити, що більшість змін дозволяє значною мірою полегшити розуміння аспектів законодавства в галузі насінництва. Однак, є ряд термінів, над редакцією яких необхідно буде попрацювати при внесенні наступних змін.

Список використаної літератури:

1. Закон України "Про насіння і садивний матеріал" // Відомості Верховної Ради, від 28.03.2003. – № 13. – Ст. 92.
2. Закон України "Про охорону прав на сорти рослин" // Відомості Верховної Ради України від 25.05.1993. – 1993. – № 21. – С. 218.
3. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2005 рік" та деяких інших законодавчих актів України" // Відомості Верховної Ради України .- 2005. - № 17-19. - ст. 267.
4. Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов ведення бізнесу в Україні" // Відомості Верховної Ради України. – 2010. - № 9, ст.76.
5. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про насіння і садивний матеріал" // Відомості Верховної Ради. – 2013. - № 42. - ст. 585.
6. Хаджиматов В. База для аграрієв / В. Хаджиматов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://investgazeta.delo.ua/kompanii-i-rynki/baza-dlja-agrariev-276712>.
7. Малаховський Д. В. Стан проблеми розвитку насінництва зернових культур в Україні / Д. В. Малаховський // Агросвіт. - 2012. - № 4. - С. 38-43.
8. Кочубей О. Втрата вітчизняного насінництва та селекції - це втрата продовольчої незалежності України / О. Кочубей // Урядовий кур'єр. -2015 - № 113 (5484). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/oleksandr-kochubej-vtrata-vitchiznyanogo-nasinnict/>
9. Волкодав В. В. Законодавче удосконалення галузі насінництва – запорука високих і сталих врожаїв / В. В. Волкодав // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. : Агрономія. - 2012. - Вип. 176. - С. 301-306.
10. Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення законодавства України у сфері насінництва та розсадництва у відповідність з європейськими та міжнародними нормами і стандартами" // Відомості Верховної Ради. – 2016. - № 4. - ст. 39.

СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ ТЕРМИНОЛОГИИ В ОТРАСЛИ СЕМЕНОВОДСТВА

С. И. Бердин, О.М. Ткаченко

В статье подробно рассмотрены и проанализированы изменения терминов в новой редакции Закона Украины "О семенах и посадочном материале". Даная редакция вступает в силу с 1 июля 2016 года в связи с изменениями в законодательстве Украины. На основании анализа статьи первой Закона было установлено, что изменению текста подверглись 21 термин, новое определение получили 6 терминов, исключено из текста - 10, введено 11 новых терминов. В результате коррекции большинство изменений облегчает понимание аспектов законодательства в области семеноводства. Однако, существует ряд терминов, редакцию которых необходимо проработать перед внесением следующих изменений в законодательство.

Ключевые слова: законодательство, семеноводство, терминология, Организации экономического сотрудничества и развития, Международная ассоциация контроля качества семян.

PECULIARITIES OF THE SEEDAGE TERMINOLOGY FORMATION IN MODERN LEGISLATION OF UKRAINE

S. I. Berdin, O. M. Tkachenko

The optimization of terminology in the new edition of the Law of Ukraine "On the seeds and planting materials" is considered and analyzed in the article. In accordance with the first Article of the Law it was found that 21 terms have been changed, 6 terms have got new definitions, 10 terms have been excluded from the text and 11 new terms have appeared. It is established that as a result of the correction of the majority of terminology changes facilitates a common understanding of legislation aspects in the sector of seedage. However, there are a number of terms which are necessary to work out before making following changes in the legislation.

Keywords: legislation, seedage, terminology, the Organization for Economic Cooperation and Development, the International Quality Control Association

Надійшла до редакції: 27.04.2016.

Рецензент: Коваленко І.М.